

FILE DE ISTORIE

Secvențe istorice vizând activitatea serviciului sanitar militar român în Moldova în timpul Primului Război Mondial și în Basarabia după Marea Unire din 1918 (dedicat Centenarului de la Marea Unire)

Vasile Dumitraș^{1*}

¹*Catedra de medicină militară și a calamităților, Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”, Chișinău, Republica Moldova.*

Data primirii manuscrisului: 01.02.2018

Data acceptării spre publicare: 01.03.2018

Autor corespondent:

Vasile Dumitraș, dr. șt. med., dr. colonel (r)

Catedra de medicină militară și a calamităților

Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”

bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, 165, Chișinău, Republica Moldova, MD-2004

e-mail: vasile.dumitras@usmf.md

Serviciul sanitar militar român a fost constituit la 21 august 1862 prin Înaltul Decret Domnesc nr. 4629, semnat de Domnitorul Alexandru Iona Cuza. Prin acest Decret, a fost instituit corpul ofițerilor sanitari ai armatei și Direcția Generală a Serviciului Sanitar care avea ca misiune de bază păstrarea, fortificarea sănătății efectivelor Armatei Române la pace și sprijinul medical al trupelor în condiții de război.

Serviciul a fost o componentă importantă a Armatei Române care a contribuit esențial la procesul de edificare a Statului Național Român modern și s-a afirmat în timpul Războiului de independență din 1877-1878, salvând viețile efectivelor trupelor, tratamentul răniților și bolnavilor. Medicul general de divizie, doctor Carol Davila (1822-1884), a contribuit esențial la constituirea Serviciului Sanitar român civil și militar [1]. Cu aportul nemijlocit al său, a fost întemeiat atât învățământul medical superior și medico-militar, cât și prima societate științifică medicală, precum și primele publicații medicale în revista „România militară”. La inițiativa lui s-au pus bazele formării cadrelor medicale în țară. În 1855, la București, s-a înființat școala de mică chirurgie sau de felceri, care, anterior, a fost la spitalul oștirii de la Mihai Vodă. În 1857, aceasta s-a transformat în școala națională de medicină și farmacie, iar în 1869 s-a transformat în Facultatea de Medicină din București. În anul 1876, Carol Davila a elaborat statutul societății de Cruce Roșie a României. Această societate

HISTORY MOMENTS

Historical sequences regarding the activity of Romanian military sanitary service in Moldova during WWI and in Bessarabia after the Great Union in 1918 (dedicated to the Great Union Centenary)

Vasile Dumitras^{1*}

¹*Chair of military and rescue medicine, Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy, Chisinau, Republic of Moldova.*

Manuscript received on: 01.02.2018

Accepted for publication on: 01.03.2018

Corresponding author:

Vasile Dumitras, PhD, dr. colonel (r)

Chair of military and rescue medicine

Nicolae Testemitanu State University of Medicine and Pharmacy

165, Stefan cel Mare si Sfânt ave., Chisinau, Republic of Moldova, MD-2004

e-mail: vasile.dumitras@usmf.md

Romanian military sanitary service was established on 21st of August 1862 through the Major Royal Ordinance no. 4629 signed by the ruler Alexandru Ioan Cuza. This ordinance established the sanitary officer body of the army and the General Department of the Sanitary Service which had the main goals to maintain, fortify health of the Romanian Army effective in peace and medical support in war conditions.

The Service was an important component of the Romanian Service that contributed essentially to the process of building the modern National Romanian State and affirmed itself during Independency War between 1877-1878 by saving lives of Romanian effective, treating wounded soldiers and patients. General division doctor, Carol Davila (1822-1884) contributed essentially in building the civil and military Romanian Sanitary Service [1]. With his direct support superior medical and medical-military education was established, as well as the first medical scientific society and the first medical publications in the “*Military Romanian Journal*”. Under his initiative, health professional preparing begun in the country. In 1855, in Bucharest, the first school of small surgery or paramedics was formed, which was the formal Army Hospital of Mihai Voda. In 1857 this turned into the national school of medicine and pharmacy, and in 1869 it transformed into the Faculty of Medicine from Bucharest. In 1876, Carol Davila elaborated the status of Red Cross of Romania. The aim of this society

a fost destinată să devină pe timp de război auxiliarul Serviciului Sanitar militar. Cu aportul său, în anul 1884, a fost înființat Institutul Medico-Militar, care avea menirea să pregătească cadre medicale militare. Carol Davila a ocupat funcția de inspector general al Serviciului Sanitar al Armatei Române până la 26 august 1884, când s-a stins din viață.

La data de 15 septembrie 1897, a apărut primul număr al Revistei Sanitare Medicale (care, ulterior, în 1962, a fost redenumită în Revista de Medicină Militară), în care erau publicate articole originale, recenzii la publicațiile din străinătate, cât și știri din activitatea spitalelor militare, erau reflectate materialele congreselor medicale din țară și străinătate, precum și alte probleme ce țineau de morbiditatea în efectivele armate, problemele de organizare și sprijin medical la trupe [2].

În timpul Primului Război Mondial (1914-1918), în care România a intrat la 14/27 august 1916, făcând parte din Antantă (Anglia, Franța, România, Rusia, iar din 1917 – SUA) [3], Serviciul Sanitar Militar a salvat mii de vieți omenești care au primit leziuni din cauza armamentului sau în urma bolilor contagioase, acumulând, în acest fel, experiență, atât în domeniul organizării medicinei de campanie, cât și, nemijlocit, în acordarea asistenței medicale, tratamentului propriu-zis a răniților și bolnavilor, aducându-și aportul considerabil la victorie.

În război au fost implicate direct patru armate române:

- Armata de Nord, comandată de către generalul Constantin Prezan, cu un efectiv de 107.948 de militari, dispusă pe Carpații Orientali;
- Armata 1, comandată de generalul Ion Culcer, cu un efectiv de 134.403 de militari, plasată în zona Munților Olteniei;
- Armata 2, comandată de către generalul Alexandru Averescu, cu un efectiv de 126.608 de militari, plasată în nordul Munteniei;
- Armata 3, comandată de generalul Mihai Astan, cu un efectiv de 142.523 de militari, plasată în Dobrogea contra Bulgariei.

Totodată, în cadrul frontului de nord, s-a constituit o rezervă de 51.165 de militari, aflată în dispoziția Marelui Cartier General și alcătuită din Corpul 5 Armată și Artilerie grea.

Pentru sprijinul medical, reuniunile operative, operative-tactice și tactice dispuneau de formațiuni medico-militare, care, în general, erau identice pentru fiecare armată. De exemplu, în vederea ofensivei din anul 1917, Armata 1 a dispus de următoarele formațiuni medicale:

- servicii sanitare regimentare;
- 9 ambulanțe divizionare cu coloanele de brancardieri;
- 9 spitale mobile cu anexele lor;
- 12 spitale de evacuare;
- 3 spitale de boli contagioase;
- 2 servicii de triaj;
- o serie de spitale regionale;
- 4 trenuri sanitare.

Pentru eficientizarea sprijinului medical al trupelor care, nemijlocit, participau în război și întreg sistemului sanitar civil

during war was to become auxiliary to the military Sanitary Service. With his help, in 1884, the Military Medical Institute was founded, which had the goal to prepare military medical professionals. Carol Davila worked as the general inspector of the Sanitary Service of the Romanian Army until 26th of august 1884, when he passed away.

On September 15th, 1897, the first issue of the Journal of Sanitary Medicine appeared (which was later, in 1962, re-named into Journal of Military Medicine) which published original articles, reviews of abroad publications, as well as news about activity of military hospitals, materials of national and foreign congresses, and other issues regarding morbidity among arm effective, organizational problems and medical assistance of the troops [2].

During WWI (1914-1918), which Romania joined at 14/27 of August 1916, being part of the Alliance (England, France, Romania, Russia, and starting with 1917 – USA) [3], Military Sanitary Service saved thousands of human lives that were wounded by either by weapons or contagious diseases, accumulating experience both in the field of organization of battlefield medicine, and in providing medical assistance and treatment of the wounded and patients, bringing considerable contribution to the victory.

Four Romanian armies were implied in the war:

- North army, commanded by general Constantin Prezan, with an effective of 107,948 militaries, dislocated in the Oriental Carpatians;
- Army no. 1, commanded by general Ion Culcer, with an effective of 134,403 militaries, placed in the Oltenian Mountains;
- Army no. 2, commanded by general Alexandru Averescu, with an effective of 126,608 militaries, placed in the north of Muntenia;
- Army no. 3, commanded by general Mihai Astan, with an effective of 142,523 militaries, placed in Dobrogea against Bulgaria.

At the same time, the north front established a military reserve of 51,165 people, under the jurisdiction of the Great General Headquarters, being made of the Fifth Body and heavy artillery.

For medical aid purposes, operative, operative-tactical and tactical reunions had medical-military establishments, which were mainly identical for each army. For example, during the offensive from 1917, Army no. 1 had the following medical establishments:

- regimental sanitary services;
- 9 divisional ambulances with teams of stretcher-bearers;
- 9 mobile hospitals with its annexes;
- 12 evacuation hospitals;
- 3 hospitals of contagious diseases;
- 2 sorting services;
- a series of regional hospitals;
- 4 sanitary trains.

In order to effectively medically support the troops that participated in the war, as well as the entire civil and military sanitary system, king Ferdinand I (1917-1927) signed the Ma-

și militar, prin Înaltul Decret din 11 martie 1915 nr. 708, semnat de regele Ferdinand I (1914-1927), a fost promulgată legea referitoare la Serviciul Sanitar al armatei și cel civil, inițiat de către prim-ministrul Ioan C. Brătianu (1864-1927). Prin această lege, s-au stabilit principiile generale de activitate și interacțiune ale Serviciului Sanitar militar și civil la toate nivelele. La nivel central, de țară, a fost înființat Comitetul Central Sanitar și 43 de comitete regionale, care trebuiau să colaboreze pe problemele de sprijin medical cu Direcția 6 Sanitară din cadrul Ministerului de Război și organele de conducere sanitară la nivel de trupe.

Campania din anul 1916 s-a soldat cu pierderi grele de efectiv și tehnică militară din cauza concentrării unor forțe inamice puternice și nerespectării de către aliați a angajamentelor asumate de a sprijini ofensiva română, prin acțiuni pe fronturile din Galiția și Balcani. În rezultat, trupele române s-au retras în Moldova, unde frontul s-a stabilizat. La Iași s-a retras Guvernul României și casa Regală [3]. Conform datelor Comitetului Central Sanitar și Ministerului de Război, la data de 1 noiembrie 1916, în spitalele din zona interioară se găseau peste 54 mii de răniți și bolnavi (48 de mii – răniți și 6 mii – bolnavi, dintre ei – 1600 ofițeri și peste 2000 de bolnavi contagioși). În iarna și primăvara anului 1917, Armata Română, cu suportul misiunii militare franceze, a fost reorganizată, instruită, echipată și înarmată cu armament modern, importat din țările Antantei, cu precădere, din Franța. Trupele române dispuneau de armament automat, constând din mitraliere și puști-mitraliere, ostașii erau echipați și înzestrași cu căști, măști împotriva gazelor, grenade de mână, mijloace de transport auto, autoblindate și moto-mitraliere. Trupele aeriene dispuneau de avioane moderne de vânătoare, bombardament, recunoaștere și observare. Trupele de transmisiuni erau dotate cu mijloace telefonice, telegrafice și radio-telegrafice. Artileria a fost perfecționată, în special, cea antiaeriană și artileria autopurtată [4].

Odată cu reorganizarea Armatei Române, a apărut necesitatea reorganizării și Serviciului Sanitar al Armatei. Reorganizarea a fost inițiată și realizată la nivel central – de Direcția 6 Sanitară din cadrul Ministerului de Război și de Serviciul Sanitar al Marelui Cartier General, cu participarea nemijlocită a Comitetului Central Sanitar și Direcției Generale a Serviciului Sanitar Civil.

Esența acestei reorganizări se referea la reglementările mai clare a atribuțiilor organelor de conducere sanitară la nivel de țară, Ministerul de Război, Marele Cartier General, cât și la nivel operativ, operativ-tactic și tactic (Armată, Corp de Armată, Divizie, Regiment, Batalion). Această reformă a contribuit esențial și la soluționarea problemelor ce țineau de aprovizionarea cu materiale sanitare, organizarea evacuărilor medicale, a răniților și bolnavilor.

A fost implementat pe larg sistemul de tratament pe etape, propus în anul 1915 de către profesorul Academiei Medico-Militare din Sankt-Petersburg, V. A. Opper, care era utilizat și de Armata Rusă. Fiind mai contemporan față de „sistemul de evacuare”, care a fost utilizat în războiul de eliberare națională (1877-1878), atât de Armata Română, cât și de Armata Rusă, noul sistem presupunea îmbinarea acordării asistenței medi-

jor Ordinance no. 708 from 11th of March 1915 which stated a law regarding the civil and military Sanitary Service, initiated by the prime-minister Ioan C. Bratianu (1864-1927). This law established general principles of activity and interactions between civil and military Sanitary Service at all levels. At central level of the country, Central Sanitary Committee and 43 regional committees were established, which were to collaborate regarding medical support with Sanitary Department no. 6 from the War Ministry and leading sanitary staff of the troops.

Campaign from 1916 finished with huge loses of effective troops and military equipment because of enemy's powerful force concentration and because of the fact that the alliance didn't respect the agreement of supporting Romanian army, through actions on the battlefield of Galicia and Balkans that resulted in Romanian troops' dislocation to Moldova, where the battlefield has stabilized. The Government of Romania and the Royal House moved to Iasi [3]. According to data provided by the Central Sanitary Committee and the Ministry of War, on November 1st 1916, internal hospitals had over 54,000 patients hospitalized (48 thousand of wounded, 6 thousand of patients, out of them: 1600 officers and over 2000 patients with contagious diseases). During the winter and spring of 1917, with support of French military mission, Romanian army was reorganized, trained, equipped and provided with modern munitions imported from abroad, mainly from France. Romanian troops were provided with automated weapons, gun machines, soldiers had helmets, anti-gas masks, hand grenades, auto conveyances, armored cars and moto gun machines. Air troops had different types of modern aircraft: for combat, for bombardment, reconnaissance and surveillance. Transmission troops were equipped with telephonic devices, telegraphs and radio-telegraphs. Artillery was improved, especially anti-airborne and self-propelled artillery [4].

Along with reorganization of the Romanian Army, the need of reorganization of the Army's Sanitary Service appeared. Reorganization was initiated and realized at central level – by Sanitary Department N6 from the Ministry of War and by Sanitary Service of the Great General Headquarter with direct involvement of Central Sanitary Committee and General Department of Civil Sanitary Service.

The essence of this reorganization referred to clear regulations of governing structures of the sanitary system at national level (Ministry of War, Great General Headquarter) and also at operative, operative-tactical and tactical levels (Army, Army Corps, Division, Regiment, Battalion). This reform contributed essentially to problems regarding supply of sanitary materials, organization of medical evacuation of wounded and patients.

On large scale, step like treatment system was implemented, system that was proposed for the first time by professor of Medical Military Academy from St. Petersburg V. A. Opper, this system was also used by the Russian army. This newer modern system was better than the “evacuation system” used before during the war between 1877-1878, both by Romanian and Russian armies, and it implied combination of providing medical assistance together with medical evacuation using the

cale cu evacuările medicale după principiul „de drenaj”. Toți răniții și bolnavii trebuiau să treacă, în mod obligatoriu, prin formațiunile medicale instalate de la câmpul de luptă spre spatele frontului, indiferent de patologie și ajutorul medical de care aveau nevoie aceștia. Deși era mai contemporan, acest sistem avea și dezavantaje – se pierdea timpul optimal, necesar pentru acordarea unui anumit tip de ajutor medical și, drept urmare, defavoriza pronosticul rănirii sau îmbolnăvirii [5].

O particularitate specifică pentru Primul Război Mondial, în aspect medical, au fost bolile contagioase. Înainte de război, bolile contagioase și, în deosebi, tifosul exantematic, aproape că nu era cunoscut în România [6]. La începutul campaniei din 1916, a apărut un mic focar (de 5 cazuri) de tifos exantematic în Dobrogea care, după o analiză epidemiologică, s-a dovedit a fi transmis de trupele rusești, care duceau acțiunile de luptă în această regiune [7].

După retragerea trupelor române din Moldova, așa cum a fost descris anterior, precum și a unui număr mare de populație civilă (1,5 milioane), care fugea de trupele germane, s-au creat condiții de apariție și declanșare a epidemiei de tifos exantematic și altor boli infecțioase, din cauza lipsei localurilor pentru refugiați și pentru izolarea bolnavilor, în special la sate, înrăutățirea stării sanitar-igienice. Oficial, epidemia de tifos exantematic a fost recunoscută în a doua jumătate a lunii ianuarie și, din acest moment, morbiditatea și mortalitatea au crescut rapid, atingând punctul culminant în luna martie. Epidemia a fost, practic, lichidată în luna mai-iunie. În teritoriile ocupate de trupele germane, epidemia a durat până în luna noiembrie 1919. Pentru combaterea epidemiei, s-au luat o serie de măsuri profilactice și organizatorice care țineau de internarea obligatorie în spitalele militare și cele militarizate a tuturor bolnavilor militari și civili, indiferent de sex și vârstă, cât și măsuri de deparazitare riguroasă, mai cu seamă, la sate. De asemenea, au fost instaurate centre de carantină, unde recruții și rezerviștii erau supuși deparazitării riguroase și observației pe un timp corespunzător perioadei medii de incubație a tifosului exantematic. Pentru optimizarea cooperării între serviciile sanitar-militar și civile, a fost înființat Directoratul Sănătății Publice, care avea sub ordinele lui spitalele de contagioși cu echipele lor volante și toate spitalele zonei interioare. În același timp, la data de 1 februarie 1917, a fost desființat Comitetul Central Sanitar.

Morbiditatea medie de tifos exantematic a fost aproximativ de 20% în rândurile efectivelor militare și până la 30% în rândurile populației civile. Mortalitatea în rândurile personalului medical care îngrijea de bolnavii cu tifos exantematic a atins cifra de 41%, cca 350 de medici din corpul medical român au murit de această boală [8].

În anul 1917, după reorganizarea Armatei Române și a Serviciului Sanitar-Militar, Regele Ferdinand și comandanții Armatei Române care erau implicate în lupte, de comun cu Armata Rusă, au organizat și au întreprins operațiuni de ofensivă, care s-au soldat cu victorii la Mărășești și Oituz. Ofensiva de mai departe, pentru a începe eliberarea teritoriului ocupat, a fost stopată din cauza revoluției în Imperiul Rus. Situația pe frontul de est a evoluat într-un mod negativ, ast-

“drainage” principle. All wounded and sick soldiers had to pass in a mandatory way through medical units installed behind the battlefield, rearing the back of the battlefront, regardless of the pathology or the type of medical aid they required. Even though it was a more modern system, it had disadvantages as well: valuable optimal time was lost for certain type of medical aid and favored poor prognosis of the wound or disease [5].

A specific peculiarity of WWI from the medical point of view were contagious diseases. Before the war, contagious diseases, especially epidemic typhus, were almost unknown for Romania [6]. At the beginning of campaign from 1916 a small focus (5 cases) of epidemic typhus was spotted in Dobrogea. After an epidemical analysis, it was discovered that it was contracted from Russian troops that held battle actions in this region [7].

After Romanian troops recall from Moldova, as it was described above, and after migration of a big number of civil population (1,5 million people) that was escaping from German troops, favorable premises appeared for epidemic typhus and other contagious diseases enhanced by lack of places for refugees and medical isolation, especially in villages and worsening of sanitary and hygienic situation. Officially, the epidemic was recognized in the second half of January. Meanwhile morbidity and mortality raised quickly, being the highest in March, and almost eradicated in May-June. On territories occupied by German troops the epidemic lasted until November 1919. In order to fight the epidemic, a series of prophylactic and organizational measures were taken: mandatory admission to military hospitals of all patients, regardless of age or sex and implementation of measures of rigorous disinfection, especially in rural regions. Also, quarantine centers were established, where recruits and soldiers in reserve could be observed for an adequate period of time equal to incubation period of the disease. In order to optimize cooperation between military and civil sanitary service, Public Health Directorship was founded, that had under its subordination hospitals of contagious diseases with its teams and all hospitals from the internal zone. At the same time, on 1st of February 1917, Central Sanitary Committee was dissolved.

Mean typhus morbidity was approximately 20% among military effective and reaching 30% among civil population. Mortality among medical personnel that took care of patients with epidemic typhus reached 41%, around 350 doctors from the Romanian medical corps died of this disease [8].

In 1917, after reorganization of the Romanian Army and Military Sanitary Service, King Ferdinand and commanders of the Romanian army implied in battles, together with the Russian army, organized and held offensive operations that sold out with victories at Marasesti and Oituz. Further offensive that aimed to regain the occupied territory was stopped due to revolution in the Russian Empire. Situation on the eastern battle front negatively evolved in such a manner that, after Russia has signed peace with central forces at Brest-Litovsk, Romania had to ask for armistice and then leave the war and sign a separate document of peace in humiliating conditions in spring of 1918.

fel, încât, după ce Rusia a încheiat pacea de la Brest-Litovsk cu puterile centrale, România a fost nevoită să ceară armistițiul și, apoi, să iasă din război și să semneze o pace separată în condiții umilitoare în primăvara anului 1918.

Pierderile umane în acest război au fost de aproape de un milion de morți, mutilați, răniți și dispăruți. Armata a avut pierderi de 335 de mii de morți și dispăruți și 75.491 de invalizi. Pierderile de ofițeri medici se ridică la cifra de 386 de persoane (efectivul total de ofițeri medici era de 2800), ele fiind nu numai la unitățile militare ale frontului, dar și în zona interioară, la trupele care staționau după retragere, unde tifosul exantematic și febra recurentă aveau o rată înaltă a morbidității. Printre ofițerii medici care și-au pierdut viața, era un profesor universitar, doctor Ion Bruckner, care efectua cercetări pe paraziții care cauzau decesele în tifosul exantematic, ofițeri cu grade militare superioare (colonel, locotenent-colonel, maior), grade inferioare (căpitan, locotenent și sublocotenent), cât și patru medici militari francezi, un medic militar englez, un medic italian și studenți de la Facultatea de Medicină și de la Institutul Medico-Militar.

Ca o recunoștință eternă a eroismului corpului sanitar-militar în Primul Război Mondial, la data de 9 iunie 1932, la București, s-a dezvelit monumentul „*Eroilor sanitari*”, iar în curtea Spitalului Militar Central București, troița-monument în amintirea sanitarilor din compania a 2-a sanitară, morți pentru Patrie [8].

După căderea Imperiului Rus, în anul 1917, în Basarabia, spațiul dintre Prut și Nistru anexat de Rusia în anul 1812, mișcările de eliberare națională s-au început încă din luna aprilie [9]. A fost constituit Partidul Național Moldovenesc în frunte cu Pavel Gore, iar în luna octombrie a fost convocat Congresul Ostașilor Moldoveni, în frunte cu căpitanul Vasile Cijevschi – președintele Congresului Ostașilor Moldoveni și locotenentul Gherman Pântea – președintele Comitetului Central Executiv Moldovenesc. Este necesar de accentuat că, conform datelor oficiale de arhivă, în anul 1917, în Armata Rusă erau aproximativ 300.000 de ostași și ofițeri originari din Basarabia [10].

Congresul a luat hotărârea alegerii unui organ reprezentativ al populației din Basarabia, numit „Sfatul Țării”, naționalizarea unităților militare ruse dispuse în Basarabia și constituirea Forțelor Militare Moldovenești, organizarea școlilor naționale, naționalizarea instituțiilor din Basarabia.

La 2 decembrie 1917, a fost proclamată autonomia Republicii Democratice Moldovenești în cadrul Republicii Democratice Federative Ruse. Au urmat o serie de evenimente politice atât în Rusia, cât și în Basarabia, care au determinat membrii Sfatului Țării la 22 ianuarie 1918 să proclame independența deplină față de Rusia, care nu mai exista, iar la 27 martie, Sfatul Țării a votat unirea Basarabiei cu România.

În acest timp, situația economică și politică din Basarabia era foarte complicată. Bandele de bolșevici și dezertori înarmați, precum și alte categorii de persoane, devastau și prădau populația băștinașă.

În această situație, Sfatul Țării a permis în luna ianuarie 1918 Guvernului Republicii Moldovenești să ceară ajutor militar de la Guvernul Român pentru restabilirea ordinii în țară și

This war has lost 1 million people, either deceased, mutilated, wounded and disappeared. The army had loses equal to 335 thousand of deceased or disappeared and 75,491 of disabled. The number of officers doctors lost was 386 persons (the total number of the effective was 2800). These people were lost at the battlefield and also in the interior zone where troops stationed after recall, where epidemic typhus and relapsing fever had high morbidity rates. Among officers doctors, an university professor passed away – Ion Bruckner (he studied parasites that caused deaths in epidemic typhus), officers with superior military degrees (colonels, lieutenant-colonel, major), inferior degrees (captain, lieutenant, second lieutenant), as well as 4 French military doctors, 1 English military doctor, 1 Italian doctor and students from the Faculty of Medicine and Medical Military Institute.

As a symbol of eternal gratitude for the heroism of the military sanitary corps during WWI, on 9th of June 1932, in Bucharest, a monument dedicated to heroes of the sanitary corps was placed, and a monument was placed in the yard of the Central Military Hospital in memory of the sanitary corps that died for the motherland during the second campaign [8]

After the Russian Empire has fallen, in 1917, in Bessarabia (territory between Prut and Dniester, annexed to Russia in 1812) actions for national liberation started since April [9]. The National Moldovan Party was established, headed by Pavel Gore, and in October, the Congress of Moldovan Soldiers was convoked, headed by captain Vasile Cijevschi – the president of the Congress of Moldovan soldiers and lieutenant Gherman Pantea – President of the Moldovan Central Executive Committee. It is worth to be noted, that, according to official archive data, in 1917, the Russian Army had approximately 300,000 soldiers and officers originated from Bessarabia [10].

The congress decided: to establish a representative body for the population of Bessarabia called “Sfatul Tarii” (National Council), nationalize Russian military units in Bessarabia, establish Moldovan Military Forces, to organize national schools, to nationalize institutions from Bessarabia.

On 2nd of December 1917, autonomy of Moldovan Democratic Republic was proclaimed within the Russian Democratic Federal Republic. A series of political events both in Russia as well as in Bessarabia determined the members of “Sfatul Tarii” to proclaim total independency from Russia that did not exist anymore, at 22nd of January 1918. On 27th of March, “Sfatul Tarii” voted in favor of union between Bessarabia and Romania.

At the same time, the economic and political situation in Bessarabia was very complicated. Bolshevik gangs and armed deserters, as well as other categories of persons, were devastating and predated the native population.

In this situation, Sfatul Tarii, in January 1918 allowed the Government of the Republic of Moldova to ask for military help from the Romanian Government, in order to restore order and protect fundamental values of the Bessarabian population [11].

The Romanian Government decided to offer help to the population of Bessarabia. In this sense, on 23rd January 1918, general Prezan gave a proclamation for the population of Bes-

protejării valorilor fundamentale ale populației din Basarabia [11].

Guvernul României a decis acordarea ajutorului populației basarabene și, la 23 ianuarie a aceluiași an, generalul Prezan a dat o proclamație pentru populația basarabeană, prin care definea scopurile intrării Armatei Române în Basarabia.

Forțele destinate de către comandamentul român au fost:

- divizia 13 infanterie – a acționat pe direcția Cahul – Cetatea Albă și a restabilit ordinea în sudul Basarabiei;
- divizia 2 cavalerie – a asigurat flancul stâng al diviziei 13 infanterie;
- divizia 11 infanterie – a trecut la acțiune pe două direcții – Leova – Chișinău și Ungheni – Chișinău, pentru a restabili ordinea în centrul Basarabiei și capitala Chișinău;
- divizia 1 cavalerie – a acționat în direcția Bălți – Soroca, pentru a restabili ordinea în nordul Basarabiei.

În luna ianuarie-februarie 1918, au avut loc operațiuni ale diviziei 11 infanterie pentru eliberarea Benderului (Figura 1) [12].

În componența trupelor care au intrat în Basarabia, pentru sprijinul medical au fost introduse următoarele formațiuni medico-militare:

- patru infirmerii de garnizoană, câte patru secții mobile (de ambulanțe divizionare);
- două spitale divizionare;
- un spital de corp de armată;

Basarabia through which he defined the aims of the Romanian Army's entrance in Bessarabia.

Designated forces by the Romanian commandment were:

- division 13 infantry – actioned at Cahul and Cetatea Alba (White Citadel) and restored order in the south of Bessarabia;
- division 2 cavalry – assured the left flank of the 13 division infantry;
- division 11 infantry – actioned at 2 sites: Leova – Chisinau and Ungheni – Chisinau, to restore order in the center of Bessarabia and Chisinau, the capital;
- division 1 cavalry – actioned in the direction of Balti – Soroca, to restore order in the north of Bessarabia.

During January and February of 1918, division 11 infantry held actions in order to occupy Bender (Figure 1) [12].

The following medical sanitary divisions were introduced into the troops that entered Bessarabia:

- four garrison infirmaries, affiliated to 4 mobile departments (division ambulances);
- two division hospitals;
- one hospital of the army corps;
- one hospital for contagious diseases;
- one ophthalmological infirmary;
- 19 teams of disinfestation.

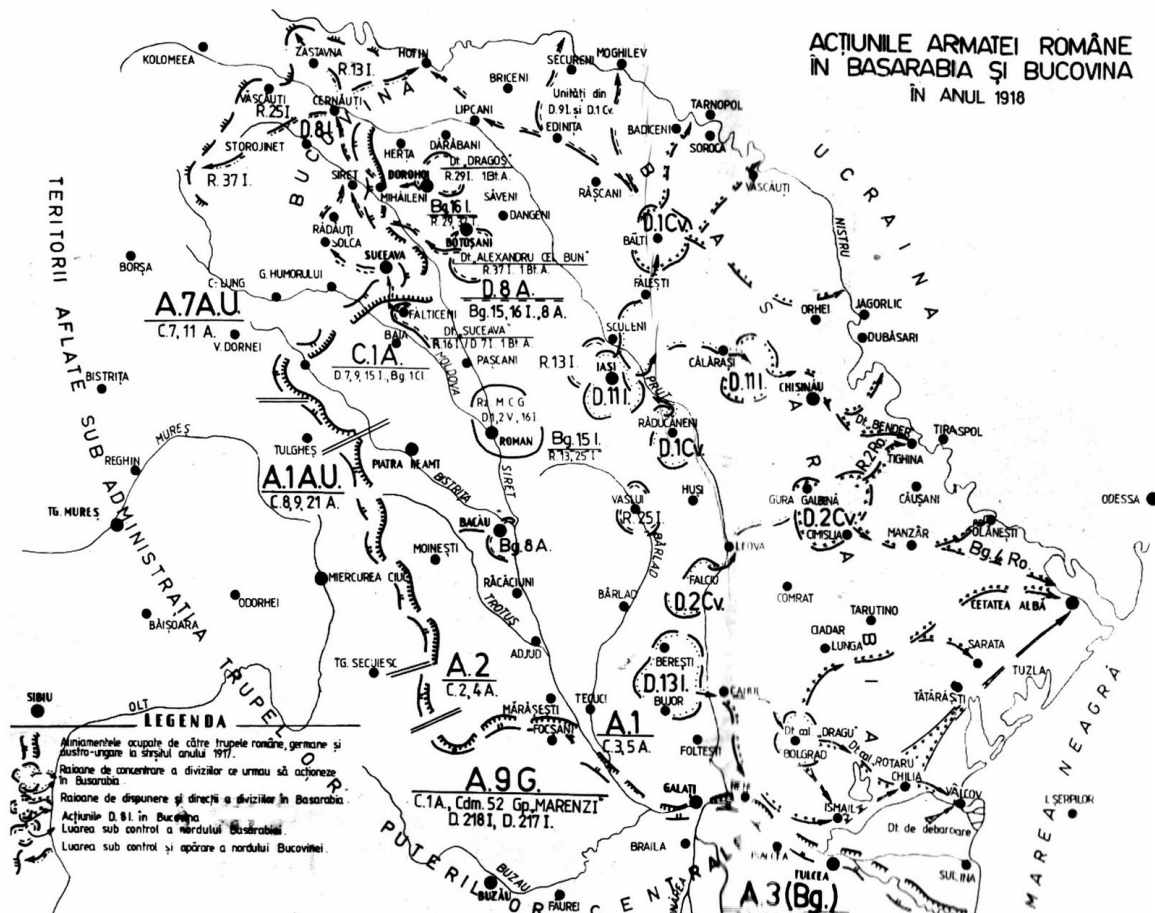

Fig. 1 Acțiunile Armatei Române în Basarabia și Bucovina (1918).
Fig.1 Actions of the Romanian Army in Bessarabia and Bucovina (1918).

- un spital de contagioși;
- o infirmerie de ochi;
- 19 echipe de deparazitare.

Aceste formațiuni medicale, medico-militare și spitale s-au organizat, în special, pentru izolarea și combaterea bolilor infecțioase existente în Basarabia, precum și pentru tratarea bolilor necontagioase, efectuarea intervențiilor chirurgicale. Aceste spitale au fost amplasate (sursa: CSPAMI, fond Direcția 6 Sanitară) [13]:

- în comuna Căncești – un spital pentru boli interne și chirurgicale (25 de paturi) și un spital de boli contagioase (30 de paturi);
- în comuna Cimișlia – un spital de boli contagioase (20 de paturi), care deservea trupele brigăzii a patra Roșiori și populația civilă din Cimișlia și satele din jur;
- în comuna Comrad – un spital de boli contagioase în localul spitalului civil (30 de paturi), care deservea trupele brigăzii a șasea Roșiori;
- în satul Taraclia – un spital (30 de paturi), care deservea trupele regimentului 2;
- în satele Volontirovca și Monzir, s-a organizat câte o infirmerie-spital, a câte 10 paturi fiecare.

Conform datelor Direcției 6 Sanitară, pe teritoriul Basarabiei, înainte de a intra Armata Română, se aflau următoarele spitale permanente, civile și militare [13] (Tabelul 1):

These medical and medical-military units and hospitals organized in order to isolate and fight contagious diseases that existed in Bessarabia, as well as treat non-contagious diseases and perform surgeries. These hospitals were located as follows [source CSPAMI, fond of Sanitary 6th Department] [13]:

- in Cancesti commune – a hospital of internal and surgical diseases (25 beds) and one hospital of contagious diseases (30 beds);
- in Cimislia commune – one hospital of contagious diseases (20 beds), that provide aid to the fourth brigade Rosiori, civil population of Cimislia and surrounding villages;
- in Comrad commune – one hospital of contagious diseases inside the civil hospital (30 beds), that provided aid for the 6th brigade Rosiori;
- in the Taraclia village – one hospital of 30 beds, that provided aid for the troops of the second regiments;
- in villages Volontirovka and Monzir had each a hospital-infirmary (10 beds each).

According to data of the Sanitary Department no. 6, before the entrance of the Romanian Army, in Bessarabia the following civil and military hospitals existed (Table 1):

Doctor general Nicolae Vicol was named the general sanitary inspector for Bessarabia, that previously was the doctor in chief of the Great General Headquarters.

Tabelul 1. Spitalele civile și militare din Basarabia, înainte de intrarea Armatei Române în 1918.

Table 1. The civilian and military hospitals of Bessarabia, before the Romanian Army entered in 1918.

Localitatea <i>Location</i>	Tipul spitalului <i>Hospital type</i>	Observații <i>Notes</i>
Bălți	Spitalul Upravei, județean, 100 de paturi // <i>Administration, county hospital, 100 beds</i> Spital evreiesc, 45 de paturi // <i>Jewish hospital, 45 beds</i>	
Flămânzeni	Spital 30-40 de paturi // <i>Hospital 30-40 beds</i>	
Rîșcani	Spital 25 de paturi // <i>Hospital 25 beds</i>	
Brătușeni	Infirmerie 12 paturi // <i>Infirmary 12 beds</i>	
Pârlita-Bălți	Infirmerie 10 paturi // <i>Infirmary 10 beds</i>	
Folești	Spital 30-40 de paturi // <i>Hospital 30-40 beds</i>	Nu funcționează // <i>Does not function</i>
Sculeni	Spital 16 paturi // <i>Hospital 16 beds</i>	
Ungheni	Spital 20 de paturi // <i>Hospital 60 beds</i>	
Orhei	Spital 60 de paturi // <i>Hospital 60 beds</i>	Nu funcționează // <i>Does not function</i>
Chișinău	Spital mare de chirurgie // <i>Large surgical hospital</i> Spital de contagioși // <i>Hospital of contagious diseases</i> Spital de ochi // <i>Ophthalmological hospital</i> Spital militar rus // <i>Russian military hospital</i> Spital evreiesc // <i>Jewish hospital</i>	Nu funcționează // <i>Does not function</i>
Nisporeni	Spital 44 de paturi // <i>Hospital 44 beds</i>	Parțial funcțional // <i>Does not function completely</i>
Molești	Spital 26 de paturi // <i>Hospital 26 beds</i>	Nu funcționează // <i>Does not function</i>
Cimișlia	Spital 20 de paturi // <i>Hospital 20 beds</i>	Nu funcționează // <i>Does not function</i>
Comrad	Spital mic // <i>Small hospital</i>	Nu funcționează // <i>Does not function</i>
Siscani	Spital 26 de paturi // <i>Hospital 26 beds</i>	Parțial funcțional // <i>Does not function completely</i>
Pîrjoltani	Infirmerie 17 paturi // <i>Infirmary 17 beds</i>	Nu funcționează // <i>Does not function</i>
Ialoveni	Infirmerie 14 paturi // <i>Infirmary 14 beds</i>	Nu funcționează // <i>Does not function</i>
Bulboca	Infirmerie 12 paturi // <i>Infirmary 12 beds</i>	Nu funcționează // <i>Does not function</i>
Brăiricea	Infirmerie 10 paturi // <i>Infirmary 10 beds</i>	Nu funcționează // <i>Does not function</i>
Călărași	Infirmerie 8 paturi // <i>Infirmary 8 beds</i>	Nu funcționează // <i>Does not function</i>
Nicolaevca	Spital // <i>Hospital</i>	Nu funcționează // <i>Does not function</i>

Ca inspector general sanitar pentru Basarabia, a fost numit generalul medic Nicolae Vicol, care, anterior, a ocupat funcția de medic șef general al Marelui Cartier General.

Ținând cont de situația creată, de posibilitățile existente, precum și de obligațiile asumate de Armata Română, prezentă în Basarabia, Nicolae Vicol a propus o serie de măsuri pentru redresarea situației: adaptarea organizării sanitare la cea administrativă, pe zemstve, astfel, încât operațiunile se fie coordonate în mod corespunzător; continuarea activității spitalelor civile, sub egida autorităților locale prin coordonarea dintre autoritățile locale și Direcția Generală a Serviciului Sanitar Civil.

Conform Ordinului Ministrului de Război al României, au fost înființate 6 farmacii de garnizoană în orașele Bolgrad, Cetatea Albă, Tighina, Chișinău, Bălți și Hotin, cu misiunea de a colecta în totalitate materialul sanitar aflat în arealul lor geografic și aprovizionarea cu material sanitar a trupelor românești și a milițiilor locale basarabene, precum și a spitalelor și farmaciilor organizate în provincie.

În același timp, a fost înființat un depozit central sanitar în comuna Călărași din proximitatea Chișinăului. Serviciul sanitar militar român aflat pe teritoriul Basarabiei, așa cum a fost accentuat, a luat contact cu realitățile obiective din provincie și, mai cu seamă, cu situația formațiunilor sanitare civile existente. O circumstanță defavorabilă a activității sanitare românești în Basarabia era reprezentată de prezența și activitatea în structurile sanitare locale a numeroșilor etnici ruși, care erau ostili Armatei Române și, totodată, conform rapoartelor întocmite de medicii militari români, erau practicieni foarte slabi și oameni de știință cu totul mediocri [13]. Pentru sprijinul medical al trupelor dislocate în Basarabia și lichidarea epidemiilor de boli contagioase, au fost înființate mai multe spitale militare.

Spitalul militar Chișinău

A fost înființat la data de 1 iulie 1918, prin mutarea de la Vaslui la Chișinău a Spitalului Militar al Corpului 5 Armată. De la 1 aprilie 1920, devine „Spitalul militar al Diviziei a 5-a”, iar de la 1 aprilie 1921, a luat denumirea de „Spitalul Militar al Grupului de Divizii General Popovici”, denumire, care, de la 1 aprilie 1925, se schimbă în „Spitalul militar al Corpului 3 Armată”, de categoria I.

La înființare, avea 400 de paturi în patru servicii: serviciul medical, serviciul chirurgical, serviciul boli venerice, serviciul boli contagioase, precum și un cabinet dentar, deservit de un tehnician dentar chimist. În 1926, a fost înființat la spital și un serviciu O.R.L. Șeful spitalului, la înființare, era colonelul doctor Firu Constantinescu.

În martie 1928, spitalul era dotat cu instalație de radiologie, iar în anul 1936, s-a înființat un serviciu de ginecologie, condus de medicul căpitan Emil Merzianov.

Până în anul 1940, au fost internați, în medie, 3500-4500 de bolnavi anual. Din 28 iunie 1940, spitalul este evacuat, mai întâi, la Monteoru-Buzău, apoi – la Slobozia, unde, la 22 iunie 1941, a fost redenumit în „Spitalul mixt Z.I. nr. 273-Slobozia”, cu 250 de paturi, fiind subordonat Armatei a 4-a, în 12 pavilioane la marginea orașului, pe valea Bâcului, cu serviciile:

Taking into consideration the situation at the moment, existent possibilities, and commitments of the Romanian Army present in Bessarabia, Nicolae Vicol proposed a series of measures in order to improve the situation: to adapt sanitary organization to administrative form according to zemstvo, so suitable coordination was provided for operations; to continue civil hospitals' activity, under the control of local authorities and General Department of Civil Sanitary Service.

According to the Act of the Ministry of War of Romania, 6 pharmacies were established in Bolgrad, Cetatea Alba, Tighina, Chisinau, Balti and Hotin. Their goal was to collect sanitary material from their geographical territory and provide Romanian troops, local bessarabian police, hospitals and local pharmacies with sanitary material.

Meanwhile, a central sanitary deposit was organized in Calarasi. The military sanitary service from Bessarabia, as it was underlined, acknowledged the objective reality from province and situation of the existent civil sanitary units. An unfavorable circumstance of the Romanian sanitary activity in Bessarabia was presence and activity of many Russian, that were hostile to the Romanian Army, and, according to reports of Romanian military doctors, they were very weak practitioners and mediocre scientists [13]. For the purpose of medical support of dislocated troops in Bessarabia and liquidation of epidemics of contagious diseases many military hospitals were founded:

Military hospital Chisinau

It was established on 1st of July 1918 by translocating from Vaslui of the Military Hospital of the Army corps no. 5. From 1st of April 1920 it becomes “Military Hospital of the 5th Division”, and from 1st of April 1921 it became “Military Hospital of Divisions of General Popovici”. It is then renamed into “Military Hospital of Army Corps no. 3” on 1st of April 1925, being of first category.

When it was founded, it had 400 beds divided for 4 services: medical, surgical, venereology, contagious diseases and one dental cabinet run by a chemist dental technician. In 1926, otolaryngology service is introduced at the hospital. The chief of the hospital was colonel doctor Firu Constantinescu.

In March 1928, the hospital acquires radiology technology, and in 1936 gynecology service is introduced, run by captain doctor Emil Merzianov.

Until 1940, approximately 3500-4500 of patients were admitted per year. On 28th of June 1940 the hospital is evacuated to Monteoru-Buzau, then to Slobozia, where, on 22nd of June was renamed into “Mixed Hospital no. 273 – Slobozia”, with a number of 250 beds, being subordinated to the 4th Army, being placed in 12 pavilions at the edge of the city, on the valley of river Bic, and had the following services: medicine, surgical, ophthalmology (which was in fact the Hospital of Ophthalmology from Chisinau, that united with the Military Hospital from Chisinau), dermatology and venereology, mixed, sorting, dental, radiology, bacteriological laboratory, chemical laboratory and administrative service. Contagious patients were admitted to the regional civil hospital.

medicală, chirurgie, boli de ochi (care nu era altceva decât Spitalul de boli de ochi Chişinău, contopit cu fostul Spital Militar Chişinău), dermato-venerice, mixt, triaj, dentistică, radiologie, laborator de bacteriologie, laborator de chimie și servicii administrative. Bolnavii contagioși erau internați la spitalul civil din localitate.

Spitalul era de categoria I, cu 260 de paturi. De la data de 14 august 1941, a revenit în orașul de reședință – Chişinău, ca spital al Corpului 3 al Armatei, fiind instalat aici cu 300 de paturi, putând să-și mărească capacitatea la 400-600 de paturi.

De la 1 aprilie 1944, spitalul începe să funcționeze cu 360 de paturi la Craiova, unde a fost dislocat. Funcționează aici până în anul 1945, când s-a desființat.

Spitalul militar Bălți

În ianuarie 1921, la Bălți funcționau: Spitalul de contagioși nr. 5 și ambulanța Diviziei a II-a din localitate, înființate în anul 1918, în local propriu cu 52 de paturi. Datorită faptului că acestea erau formațiuni de război, s-a hotărât înființarea unui spital de garnizoană de pace, bugetar, pentru a se asigura asistența medicală a trupelor ce staționau în localitate.

Astfel, la 1 aprilie 1921, în localul care fusese ocupat de Spitalul de contagioși nr. 5, a fost înființat Spitalul Militar Bălți ca și spital de garnizoană de categoria a II-a, sub conducerea medicului maior dr. Vasiliu Gheorghe.

La înființare, spitalul avea 80 de paturi, repartizate în două servicii: medicală, cu 30 de paturi și chirurgie, cu 50 de paturi.

La Bălți, în anul 1920, a existat și o farmacie de garnizoană, care ocupa cu chirie un local în oraș. În același an, farmacia s-a mutat la Spitalul de contagioși nr. 5, iar la înființarea Spitalului Militar Bălți, a devenit farmacie a spitalului respectiv. Personalul, în afară de șeful spitalului, era format din: 2 medici secundari, farmacist căpitan, 1 administrator sublocotenent, 1 plutonier major sanitar și sergenți, 4 caporali, 30 de soldați.

Deși, până în anul 1924, Spitalul Militar Bălți a fost considerat drept spital de garnizoană de categoria a II-a, a avut o mare mișcare de bolnavi, deoarece a deservit atât divizia, cât și alte unități aflate pe teritoriul județelor Bălți și Soroca. Iar în anul 1924, a avut 1450 de bolnavi internați.

Spitalul a avut un local necorespunzător și un număr de paturi insuficient pentru numărul mare de bolnavi, din care cauză, o parte dintre bolnavi au fost evacuați la Spitalul Militar Iași și la Infirmeria de ochi Frumoasa (Iași). Evacuările la Iași au fost motivate de nevoia de examene radiologice pentru precizarea diagnosticului, spitalul respectiv neavând instalație Roentgen.

În 1924-1926, spitalul nu avea un serviciu de boli contagioase, din care cauză și bolnavii contagioși erau evacuați la Iași. În anul 1937, spitalul avea tot 80 de paturi și era considerat „de divizie” (Divizia a 16-a), fiind tot de categoria a II-a.

Din luna octombrie 1940, spitalul a fost evacuat la Târgu Ocna, unde și-a continuat activitatea.

Spitalul militar Ismail

La Ismail, încă din timpurile vechi ale Moldovei, era o clădire care se numea „bolniță”, unde erau tratați ostașii moldoveni,

The hospital was of the first category and had 260 beds. On 14th of August 1941, it returned to Chisinau, being the hospital of the Army Corps no. 3, having 300 beds and being able to extend to 400-600 beds.

Since 1st of April 1944 it starts to function with 360 beds at Craiova, where it was dislocated. It continues to activate here until 1945 when it was abolished.

Military hospital Balti

In January 1921, in Balti, Hospital of Contagious Diseases no. 5 and local ambulance of the 2nd Division were working since 1918, in own location with 52 beds. Because these were formations designated for war, it was decided to found a garrison budgetary hospital, in order to provide medical aid for the troops that stationed in the area.

In such a manner, on 1st of April 1921, in the structure of the Hospital of Contagious Diseases no. 5, the Military Hospital Balti was founded as a garrison hospital of second category, under the lead of major Vasiliu Gheorghe.

When it was founded, it had 80 beds, divided into two services: medical (30 beds) and surgical (50 beds).

In Balti, in 1920, a garrison pharmacy existed, that was renting a place in town. During the same year, the pharmacy moved into the Hospital of Contagious Diseases no. 5, and when the Military Hospital Balti was founded, it became the pharmacy of the hospital. Aside the chief of the hospital, the personnel consisted of: 2 doctors, captain pharmacist, 1 second lieutenant administrator, 1 major sergeant and sergeants, 4 caporals, 30 soldiers.

Even if until 1924 the Military Hospital Balti was considered a garrison hospital of second category, it had a big flow of patients, because it served both the division and other units located in the region of Balti and Soroca. In 1924, it had 1450 of hospitalized patients.

The hospital had an inappropriate building and an insufficient number of beds for the bigger number of patients. This is the reason why part of the patients were evacuated to the Military Hospital Iasi and Ophthalmology Infirmary Frumoasa (Iasi). Evacuations to Iasi were motivated by the need of X-rays in order to settle a diagnosis, as the hospital did not have radiological equipment.

In 1924-1926, the hospital did not have service of contagious diseases, reason why this type of patients were evacuated to Iasi. In 1937, the hospital continued to have 80 beds and was considered a “division” hospital (Division no. 16), being of second category.

Since October 1940, the hospital was evacuated to Targu Ocna, where it continued its activity.

Military hospital Ismail

In Ismail, from early years of Moldova, there was a building called “hospital”, where Moldovan soldiers or frontier soldiers were treated. Alexandru cel Bun and Stefan cel Mare used it as a place where people are treated of body and soul diseases.

Until 1812, the Ismail hospital continued to work, even with patients with cholera. When the Turkish people con-

fie acei de graniță. Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare au folosit-o după nevoile și cunoștințele vremurilor ca locaș, unde se „mântuiau” oștenii de „boale trupești și sufletești”.

Bolnița Ismail a funcționat până în 1812. Aici se internau li bolnavii de holeră. Când turcii au pus stăpânire pe malul stâng al Dunării, au păstrat clădirea bolnavilor, deoarece și-au construit în Cetatea Ismail un spital și geamie. În 1812, clădirea era refăcută, s-a înconjurat cu un zid înalt de 3 m și s-a înzestrat cu tot ce trebuie. În anul 1854, spitalul ostășesc a servit regimentelor de linie pentru vindecarea bolnavilor militari. La acest spital, în 1864, au fost evacuați răniții și bolnavii români, poloni și turci după bătălia de la Coștangalia. Alexandru I. Cuza a dat ordin de îmbunătățiri în urma vizitei ce a făcut-o bolnavilor.

În anul 1878, spitalul s-a reorganizat. S-a construit un întreg rând de camere izolate pentru boli contagioase. S-a construit și un pavilion complet izolat pentru boli de ochi, cameră pentru autopsii și baie.

La 1 august 1918, după alipirea Basarabiei, s-a înființat Spitalul Militar de garnizoană Ismail (cu 50 de paturi), care asigura medical Divizia a 5-a.

În februarie 1922, deoarece nu erau trupe în Ismail, s-a ordonat desființarea spitalului.

În luna octombrie 1923 s-a stabilit definitiv la Ismail Divizia a 12-a, care avea în localitate 2625 de ostași. La aceștia, s-au mai adăugat marinarii de pe vasele aflate în porturile din apropiere, ale căror asistență medicală se asigura de o infirmerie.

La 9 octombrie 1926, s-a aprobat reînființarea spitalului de garnizoană din Ismail, care a funcționat în vechiul local.

La 24 noiembrie 1932, s-a înființat „Asociația științifică a ofițerilor sanitari” din garnizoană. Spitalul a funcționat până în anul 1938.

Spitalul militar Orhei

A fost înființat la 16 august 1918, cu 100 de paturi. Era improvizat într-o veche cazarmă, fără instalații sanitare. La acest spital erau internați și bolnavi civili. Spitalul avea 6 saloane pentru bolnavi, o sală de operații, o sală pentru pansamente, o cameră de triaj.

Până în anul 1920, au fost spitalizați 3673 de bolnavi, dintre care, 838 de civili. S-au acordat 16.486 de consultații gratuite și au fost operați 195 de bolnavi. La 1 aprilie 1924, spitalul a fost desființat [8].

După integrarea statală, în perioada incipientă s-au păstrat particularitățile administrative de până la Unire, dar au fost integrate în cele caracteristice statului român.

Județul a fost împărțit în plase, în care erau câteva voloste. La rândul lor, volostele au fost împărțite în comune și sate. În fruntea județului se afla prefectul, a plasei – subprefectul (ulterior – pretorul), iar în comune – primarul. Uneori și în satele mari, deși nu erau centre de comună, se afla primarul. În anul 1925, zemstvele și volostele au fost lichidate.

Pentru stoparea anarhiei din Basarabia, care era alimentată puternic din stânga Nistrului, în luna mai 1918 a fost constituită Brigada 3 jandarmi, în frunte cu colonelul Racoviță.

quered the left bank of the Danube river, they respected the building of the patients because the Ismail Citadel had a hospital and a mosque. In 1812 the building was renewed, was surrounded by a 3 meters high fence and was equipped with all the necessary. In 1854, the civil hospital provided medical help for the military. To this hospital, Romanian, Polish and Turkish wounded and patients were evacuated after the battle from Costanglia. Alexandru I. Cuza ordered to improve the hospital.

In 1878 the hospital was reorganized. A line of isolated wards was built for contagious diseases. A completely isolated pavilion was built for ophthalmological patients, an autopsy room and a bathroom as well.

On 1st of August 1918, after Bessarabia joined, Ismail garrison Military Hospital was founded (50 beds) and provided medical aid to Division no. 5.

In February 1922 the hospital was dismissed, as no troops were in Ismail.

In October 1923, Division no. 12, which has 2625 soldiers in the region, settled definitively in Ismail. Besides them, there were marine soldiers from local ports. Their medical aid was covered by paramedics.

On 9th of October, the re-foundation of the garrison hospital from Ismail was approved and worked at their old premises.

On 24th of November the Scientific Society of sanitary officers was formed. The hospital functioned until 1938.

Military hospital Orhei

It was founded on 16th of August 1918, with 100 beds. It was improvised in an old barrack, without any sanitary installations. This hospital also admitted civil patients as well. The hospital had 6 wards for patients, one operating room, one room for bandages, and one sorting room.

Until 1920, 3673 patients were hospitalized, among them 838 were civils. A number of 16,486 of free consultations were given and 195 patients underwent surgery. On 1st of April 1924 the hospital was closed [8].

After state integration, at the beginning, former administrative peculiarities remained, but new characteristics of the Romanian state were integrated.

Counties divided into districts, which were composed of several “voloste”. Volosts were divided into communes and villages. The head of the county was the prefect. The head of the district was the subprefect (and eventually the pretor), and the head of the commune was the mayor. Sometimes, even though big villages were not commune centers, they were governed by the mayor. In 1925 zemstva-s and volost-s were liquidated.

In order to stop anarchy in Bessarabia, which was strongly sustained from the left side of the Dniestr River, in May 1918, Brigade no. 3 of gendarmes was founded, with its chief – colonel Racovita. The headquarter of the Brigade was in Chisinau, and one campaign was dislocated at Balti and was divided into platoons, sections and gendarmes’ stations.

On 20th of June 1918, General Artur Voitoianu, by Royal Order, was designated to be the commissar of the Brigade. He called the population for counseling on the same day. On

Sediul brigăzii era la Chișinău, iar o companie era dislocată la Bălți și era împărțită pe plutoane, secții și posturi de jandarmi.

La 20 iunie 1918, prin Decret Regal, comisar al Brigăzii a fost numit generalul Artur Voitoianu, care, în aceeași zi, a chemat populația la conciliere. La 10 iulie 1918 comisarul Artur Voitoianu și colonelul Racoviță au emis un ordin prin care cereau ca toți acei care posedau arme erau obligați se le predea autorităților în timp de 30 de zile [14].

Prin aceste măsuri operative, autoritățile române au reușit să prevină în Basarabia luptele interne însoțite de mari pierderi de vieți omenești, pierderi și distrugerii materiale și să amelioreze, totodată, starea sanitar-epidemiologică.

O problemă cu totul deosebită în Basarabia, după Primul Război Mondial și Marea Unire, la rând cu alte maladii contagioase, a fost conjunctivita granuloasă (trahomul). Această maladie contagioasă cronică, care, prin numărul mare de afectați, cât și prin pericolul pe care îl prezenta pentru populația civilă și efectivele militare, a constituit o problemă majoră de sănătate publică (de rând cu sifilisul și tuberculoza – maladii caracteristice războiului și sărăciei).

Pentru acordarea asistenței medicale bolnavilor militari și civili, au fost elaborate și puse în aplicare o serie de măsuri cu caracter profilactic și curativ, care prevedeau înființarea spitalelor pentru ochi, izolarea și tratarea bolnavilor și sporirea cunoștințelor cadrelor medicale despre această maladie. Un rol important în activitate dată i-a revenit medicului maior dr. V. Dinulescu, care a organizat în anul 1918 spitale de ochi la Ungheni, Bălți (800 de paturi), Chișinău (1000 de paturi) și Cernăuți (400 de paturi).

În spitalul de ochi Bălți, în perioada 1918-1920, au fost acordate consultații și tratament spitalicesc la peste 15 mii de bolnavi militari și civili, dintre care, 1336 – pentru copiii orfani de război. În spitalul de ochi din Chișinău s-a înființat și un serviciu de consultații gratuite pentru populația săracă. Doctorul V. Dinulescu a format la Chișinău, în spitalul pe care îl conducea, o adevărată școală pentru medicii basarabeni [8].

Pentru combaterea trahomului, o atenție sporită a fost acordată de către medicii militari și civili mediului școlar, cât și Azilului orfanilor de război, iar ulterior și altor instituții de învățământ, fabrici, ateliere și închisori. Colaborarea dintre medicii militari și cei civili pe teritoriul Basarabiei pentru combaterea trahomului și altor maladii contagioase a ameliorat semnificativ situația epidemică precară.

Concluzii

1) Serviciul sanitar militar român, fiind constituit odată cu armata, prin activitățile lui cu caracter uman, a salvat viețile omenești în Războiul de Eliberare Națională și a avut o contribuție esențială la edificarea Statului Național Român modern. Iar în Primul Război Mondial, cadrele medicale militare au dat dovadă de eroism și sacrificiu în salvarea vieților omenești, exemplu demn pentru generațiile viitoare de medici.

2) Profesorul general de divizie, doctor Carol Davila a rămas în istoria medicinei românești drept o personalitate eminentă care a pus bazele serviciului sanitar civil și militar, precum și cele ale învățământului medical și medico-militar.

the 10th of June 1918, commissar Artur Voitoianu and colonel Racovita, emitted an ordonnance that obliged everyone who possessed a gun to return it to the authorities in 30 days [14].

These internal operative measures, the Romanian authorities could prevent internal battles, save lives, prevent material losses and ameliorate the sanitary and epidemiological status.

A special problem in Bessarabia, after WWI and the Great Union, alongside with contagious diseases was the granular conjunctivitis (trachoma). This chronic contagious disease represented a major problem for public health for civil population and military effective though its huge number of affected people (also syphilis and tuberculosis – diseases characteristic for wars and poverty).

In order to offer civil and military patients medical aid, a series of prophylactic and therapeutic measures were elaborated and implemented. These measures included foundation of ophthalmological hospitals, isolation and treatment of patients, increasing level of knowledge of medical staff.

An important role during this activity was played by major doctor V. Dinulescu, who organized in 1918 ophthalmological hospitals in Ungheni, Balti (800 beds), Chisinau (1000 beds) and Cernauti (400 beds).

During 1918-1920, in the ophthalmological hospital from Balti, over 15 thousand consultations and treatment were provided to military and civil patients, among them 1336 orphan children. The ophthalmological hospital from Chisinau established a service of free consultations for families with low income. Doctor V. Dinulescu, organized inside the hospital he was running, a true medical school for bessarabian doctors [8].

In order to prevent this disease, special attention was paid by military and civil doctors in schools, shelter for orphan children and later to other teaching institutions, fabrics, workshops and prisons.

This collaboration focused on trachoma control of military and civil doctors in Bessarabia improved the poor epidemic situation of these diseases.

Conclusions

1) Romanian Military Sanitary Service was established together with the army and through its human activities, it saved lives during the war and had essential contribution in building the modern National Romanian State. During WWI, military medical staff acted heroically and sacrificed in order to save human lives, an example full of dignity to follow for the following generations of doctors.

2) Professor, general of the division, doctor Carol Davila remained in the history of Romanian medicine as an eminent personality that has laid the foundation of civil and military sanitary service and medical, medical-military education.

3) Military effective of the Romanian army that interfered in Bessarabia (as requested from *Sfatul Tarii* of the Government of Moldavian Republic in 1918), together with local policemen, have succeeded in stopping of the chaos and crimes that dominated as a result of Russian revolution in 1917 and its consequences in the provinces of the empire.

3) Efectivele militare ale armatei române care au intervenit în Basarabia la cererea Sfatului Țării și Guvernului Republicii Moldovenești în luna ianuarie 1918, împreună cu milițiile locale, au reușit să oprească haosul și fărâdelegile care dominau, ca rezultat al revoluției ruse din anul 1917 și a consecințelor acesteia în provinciile imperiului.

4) Activitatea Serviciului Sanitar Militar român în Basarabia, după Marea Unire, sub conducerea inspectorului general medic pentru Basarabia, Nicolae Vicol, în comun cu organele locale, au ameliorat starea sanitar-epidemiologică nesatisfăcătoare preexistentă și au constituit un sistem al ocrotirii sănătății civil și militar, care a activat cu succes în perioada interbelică.

Declarație de conflict de interese

Nimic de declarat.

4) Activity of the Romanian Military Sanitary Service in Bessarabia, after the Great Union, under control of the general medical inspectorate and Nicolae Vicol, together with local institutions, improved the sanitary and epidemiological situation and build a health system, both on military and civil levels that functioned with success during the interbelic period.

Declaration of conflicting interests

Nothing to declare.

Referințe / references

1. Strichea V. Repere istorice privind înființarea și organizarea serviciului medical militar. *Revista medicală militară*, 2007; CX (4): 85-86.
2. Ionescu C. Medicina de război în atenția unor personalități medicale române (1914-1917). *Revista de medicină militară*, 1990; 4: 311-317.
3. Alexandrescu V. Istoria Militară a Poporului Român. Vol. V, Ed. Militară, București, 1988, 935 p.
4. Berthelot H. 80 de ani după misiunea franceză în România. Ed. Universității, București, 1997, 120 p.
5. Dumitraș V., Dediu I., Cârstea N. Managementul sanitar în campanie. Chișinău, 2009, 256 p.
6. Vintonic V., Ghimiș M., Șaptefrați M., Moldovan V. Profilaxia și combaterea bolilor infecțioase. București, 1982, 303 p.
7. Drăgușin I. Medicina militară în trecut, prezent și viitor. *Revista de medicină militară*, 1992; 3-4: 99-105.
8. Sanda Gh. Istoria medicinei militare românești. Ed. Fundația General maior dr. C. Zamfir. București, 1996, 738 p.
9. Buzatu Gh. Basarabia și iar Basarabia. *Revista de istorie militară*, 1995; 4-5: 31-35.
10. Ciobanu V. Congresul militarilor basarabeni din 1917. *Oastea Moldovei*, 2017; 11 (634): 19-21.
11. Halippa N. P. Basarabia: un secol de ocupație. *Revista de istorie militară*, 1990; 6: 4-5.
12. Zidaru M. Operații ale armatei române pentru restabilirea ordinii în sudul Basarabiei (ianuarie-februarie 1918). *Revista de istorie militară*, 1997; 1(41):6-11.
13. Stoica L. Serviciul sanitar al Armatei Române în perioada 1914-1919. Teză de doctor în științe istorice. Chișinău, 2012, 196 p.
14. Chirtoagă I. Cetireni (monografia unui sat de răzeși). Chișinău, 2007, 502 p.